

Kopi fra DBC Webarkiv

Kopi af:

"The Gentlemen Danes"

Dette materiale er lagret i henhold til aftale mellem DBC og udgiveren.

www.dbc.dk

e-mail: dbc@dbc.dk

”The Gentlemen Danes”

To erobrede danske skibe på vej ind i Portsmouth havn 1807-09. Det var situationer som denne, der sendte langt størsteparten af de danske søfolk i krigsfangenskab. Maleri af J. M. W. Turner. Gengivet efter Rasmus Glenthøj og Jens Rahbek Rasmussen: ”Det venskabelige bombardement.”

Tidligt om morgenen en midsommerdag i 1808 begav en gruppe på 10-12 unge danskere sig af sted til fods fra deres indlogering i Reading, en markedsby ved Thames-floden i det sydlige England. Deres rejsedestination, flere timers gang derfra, var en landsby ca. 1-2 danske mil fra Reading, der holdt en høstfest for at fejre, at høet var kommet i hus. Danskerne var krigsfanger ”på parole”, og næsten alle var militære officerer; enten soldater taget til fange i Dansk Vestindien den foregående jul, eller søfolk fra det sidste danske linjeskib, Prins Christian Frederik, der blev ødelagt i en ulige kamp med to krigsskibe fra den engelske flåde i slaget ved Sjællands Odde i marts 1808, hvor Willemoes – helten fra 1801 – mistede livet.

Da gruppen iklædt smart, nyt, sort civilbeklædning ankom til landsbyen, blev de straks modtaget sådan at de følte sig velkomne af landsbyboerne, som overalt gjorde plads for gruppen og viste dem den hjerteligste høflighed. Det blev snart klart, hvem gruppen var, og det behagede landboerne meget, at gruppen viste interesse for englændernes skikke, lege og underholdning. De kaldte deres besøgende for ”The Gentlemen Danes”.

Dette er den bemærkelsesværdige historie om disse ”Gentlemen Danes” – de næsten 600 dansk-norske krigsfanger, som boede i Reading, mens de var på parole mellem 1807 og 1814 under den sidste del af Napoleonskrigene. Og det er en hjertevarmende historie om gensidig respekt, der aldrig rigtigt er blevet fortalt – hverken på den ene eller den anden side af Nordsøen.

Kilder

Et medlem af gruppen var en 19-årig søløjtnant, Hans Birch Dahlerup, som tjente ombord på Prins Christian Frederik. Det er hovedsageligt fra ham, vi har vores viden, for det er fra hans memoirer – ”Mit Livs Begivenheder”, at vi får den største indsigt i krigsfangernes liv i byen. Desværre for Dahlerup, men heldigt for os, blev

han taget som krigsfange og kom på parole i Reading hele tre gange under Englands-krigene, så hans observationer dækker næsten hele den 7-årige periode, der var danske krigsfanger i Reading.

Dahlerups memoirer er dog ikke den eneste kilde, også den norske artillerikaptajn Peter Motzfeldt, der blev taget til fange i Dansk Vestindien, har skrevet om sit ophold. Andre oplysninger kommer fra den lokale ugeavis *The Reading Mercury*; fra den rulle, der blev holdt over krigsfangerne i Reading, kaldet *The General Entry Record Book*, som nu ligger på The National Archives i Kew, London; og fra hovedværket om emnet på dansk, "Prisonen" af professor Carl Roos (Gyldendal, 1953).

Krigsfanger på parole

I løbet af Napoleonskrigene fik en betydelig minoritet af krigsfangerne, ca. 10-12 %, det privilegium at tilbringe deres tid i fangenskab på land som "prisoners on parole", i stedet for at tilbringe adskillige miserable år i et elendigt, overfyldt og stinkende helvede af et fængselsskib, som størstedelen af krigsfangerne måtte udholde, og mange aldrig overlevede. Disse fængselsskibe var udtjente krigsskibe, som var ankreret op ud for de engelske flådebyer Plymouth, Portsmouth og Chatham, og de forfærdelige forhold om bord er meget velbeskrevet i Carl Roos bog "Prisonen".

Af de ca. 7.000 danske krigsfanger, der blev taget 1807-1814, kan det anslås, at 700-800 blev tilstået parolestatus. Denne status var hovedsageligt forbeholdt mænd af rang, for eksempel militære officerer eller handelsflådens kaptajner og styrmænd samt skibsdrenge (grundet deres unge alder). Ved at give deres æresord på at de ville overholde betingelserne for parolen, fik disse "heldige" krigsfanger lov til at forlade fængselsskibene – hovedsageligt fra *Bahama* ved Chatham – efter en relativt kort periode. Betingelserne for parolen var: ikke at forsøge at flygte; ikke at være ude efter mørket var faldet på; udelukkende at holde sig til hovedvejene; og aldrig at bevæge sig længere væk end én engelsk mil fra den by der var udpeget som parolested. Brud på disse betingelser kunne resultere i, at man blev sendt retur til fængselsskibet. Hver krigsfange på parole fik tildelt et parolepas, som indeholdt navn, alder, højde og en detaljeret beskrivelse af fangen. Passet skulle de altid have på sig.

Ikke kun danske krigsfanger

I alt kom der fra 1805 til slutningen af Napoleonskrigene næsten 900 krigsfanger fra fire forskellige nationer til Reading. De første til at ankomme i slutningen af 1805 var en lille gruppe på 13 højtstående franske flådeofficerer taget til fange i slaget ved Trafalgar, deriblandt den besejrede kommandør for den franske flåde og måske den mest kendte af alle franske krigsfanger på engelsk jord, admiral Villeneuve, hvis navn også er det første, der er indført i *General Entry Record Book*. Den næste gruppe bestod af den spanske guvernør af Monte Video i Sydamerika, hans kone, læge og tjenere. Denne gruppe var også rejst, før de første danskere begyndte at ankomme i november 1807. Mod slutningen af krigen i 1811-12 blev Reading også hjem for over 200 hollandske officerer, deres koner og børn, fra den hollandske garnison i Batavia

Hans Birch Dahlerup, 1790-1872. Det er via Dahlerups udførlige memoirer, at vi har så detaljerede beskrivelser af krigsfangernes liv i Reading. Her ses han i uniform som viceadmiral i den Habsburgske flåde, en stilling han beklædte 1849-51. Han ledede bl.a. den østrigske blokade af Venedig og blev senere østrigsk friherre og gehejmeråd samt maritim rådgiver for ærkehertug Maximilian. [Wikimedia Commons](#).

(nu Djakarta) på Java i Indonesien, samt omkring 50 højtstående, franske officerer fanget af Wellingtons hær i Spanien. Langt den største gruppe var dog de dansk-norske krigsfanger, som talte ca. 600, 58 af hvilke var skibsdrenge, og i perioden 1807-14 var de stort set de eneste krigsfanger i Reading. Danske krigsfanger kom dog ikke udelukkende til Reading. Mange byer over hele England og Skotland blev udvalgt som parolebyer for krigsfangerne, hvoraf de fleste selvfølgelig var franskmænd. De danske krigsfanger på parole blev sendt til Peebles i det sydøstlige Skotland, Northampton i Midtengland samt Moreton Hampstead og Ashburton i Sydvestengland. Det var dog i Reading, at ca. 80 % af danskerne blev sendt på parole. Selvfølgelig var der aldrig 600 danskere i Reading på samme tid. Der var hele tiden fanger, der blev udvekslet eller frigivet, især skibsdrengene rejste hurtigt igen, da de blev frigivet, så snart der var en voksen, de kunne følges med hjem. Mange prøvede også at flygte – det vides ikke, hvad der videre skete med disse brave sjæle. De fleste af de ca. 600 danske fanger boede i Reading i den 2-årige periode fra november 1807 til oktober 1809, da omkring 200 blev frigivet ved en generel amnesti. I gennemsnit har der resideret mellem 200 og 300 fanger i Reading på samme tid. Fra 1810 og til slutningen af krigen var antallet langt mindre.

Reading i 1807

Beliggende hvor to farbare floder – Thames og Kennet – løber sammen og på hovedvejen mellem London og Vestengland, var Reading, hovedbyen i Berkshire, en blomstrende markedsby og et vigtigt kommunikationscenter med ca. 10.000 indbyggere.

Udsigt til Reading by med det åbne areal *the Forbury* i forgrunden. Akvarel malet af den 12-årige skibsdreng Christian Laur August, der var krigsfange i Reading fra 14. november 1807 til 20. december 1808. *Orlogsmuseet – Statens Forsvarshistoriske Museum.*

gere. Stadig uberørt af den begyndende industrielle revolution beskrev Dahlerup byen som: ”smukt bebygget, havde tre store Sognekirker, foruden endeel mindre Capeller for forskellige Sekter” og med ”glimrende Boutikker af alle Slags, Boghandler, Leiebibliotheker, en Læseforening, langt elegantere end vort Athenæum i Kiøbenhavn. Prægtige Equipager med glimrende Liberier, tilhørende den rige Landadel i Omegnen, vrिमlede i Gaderne hver Dag imellem Kl. 12 og 3, naar Damerne besøgte Boutikkerne.” Det let bakkede landskab omkring Reading, kendt i England som Thames-dalen, blev beskrevet af Dahlerup som ”den yndigste Egn af Verden”, hvilket er stor ros fra en mand, som havde levet længe og rejst over hele Europa.

Hvem var de?

Den første gruppe danske krigsfanger ankom til Reading fra London d. 14. november 1807. Begivenheden er knap nok noteret i *The Reading Mercury*, der blev trykt blot 2 dage senere: ”Denne dag ankom 32 kaptajner og styrmænd fra tilbageholdte danske skibe til byen på parole. Op mod 100 mere forventes af følge.” Faktisk var der ved udgangen af november ankommet 175 danske fanger, og ved juletid var antallet vokset til 250. Alle kom de fra handelsflåden; kaptajner, styrmænd, skibsdrenge samt et lille antal passagerer, købmænd og superkargoer. De fleste af dem var blevet taget til fange af den engelske flåde eller af kaperskibe på havet i august og september 1807 – samtidig med at englænderne belejrede København. Søfolkens skibe blev bragt ind til engelske havne, hvor både skib og last blev erklæret for priser og bortauktioneret. Militære fanger var en raritet. I hele perioden 1807-14 kom der kun 43 personer med tilknytning til den danske hær eller flåde til Reading. De første, der ankom, var 11 officerer og kadetter fra Prins Christian Frederik og 9 officerer fra Dansk Vestindien, som ankom i maj-juni 1808. Senere i krigen begyndte et lille antal kanonbådsofficerer at ankomme.

Fangerne kom selvsagt fra hele den dansk-norske rige. Et udsnit af siderne i fangeskibsrullen over de 4.500 danske krigsfanger i Chatham, der oplister fangernes fødested, viser at ca. 55-60 % var nordmænd, 25-30 % danskere, 10 % fra Holsten og under 5 % fra andre steder. Det sted i Danmark, der sandsynligvis blev mest berørt af tabet af de mange handelsskibe og søfolk, var Fanø, som på det tidspunkt havde en af de største handelsflåder i Danmark efter København. 75 af Fanøs skibe blev taget som priser, hovedsageligt under sejlads med korn til Norge, og 200 af øens søfolk endte som krigsfanger i England. Det skulle tage Fanø over 30 år at komme sig oven på dette tab.

Nævneværdige krigsfanger

Eftersom krigsfangerne på parole udgjorde en lille elite af mænd – officerer og gentlemen, om man vil – kan det ikke overraske, at nogle af dem senere i livet fik bemærkelsesværdige karrierer. Fire af fangerne skal kort beskrives her:

- *Peter von Scholten* er mest kendt for at frigive slaverne i Dansk Vestindien i 1848. Peter kom til Reading i maj 1808 som 24-årig løjtnant i hæren, efter at være ble-

Peter von Scholten er kendt for mange andre ting end lige sin tid som engelsk krigsfange. Gengivet efter Hermann C. J. Lawaetz: ”Peter von Scholten.”

Den norske forfatningsforsamling i rådssalen på Eidsvoll, hvor Motzfeldt spillede en betydelig rolle. Motzfeldt selv er dog ikke direkte portrætteret på dette maleri af Oscar Wergeland. Gengivet efter Lars Lindberg: "De så det ske – Englandskrigene 1801-14."

vet taget til fange i Vestindiens sammen med sin 55-årige far, oberst Casimir von Scholten, som var øernes guvernør. Med sig havde de en sort slavedreng kaldet Aaron, som var deres tjener. Casimir var den højest rangerende danske militære person, der kom til Reading, og da han ankom, startede han en messe, som blev besøgt af ikke kun de danske officerer men også nogle højtstående lokale folk, inklusiv en ekspatrieret fransk abbed og en lokal engelsk aristokrat, John Berkeley Monck, som senere blev parlamentsmedlem for Reading.

- *Peter Motzfeldt* var en 30 år gammel norsk artillerikaptajn, der – lige som von Scholten – var blevet taget til fange i Vestindien i julen 1807, og han levede i Reading i et halvt år, før han blev udvekslet. Derefter blev han udstationeret i Bergen, hvor han blev kommandør for artilleriet. I 1814 blev han en af grundlæggerne af den moderne norske nation, da han var med til at skrive den norske forfatning i Eidsvoll d. 17. maj. Ved Eidsvoll blev han også valgt som medlem af Riksforsamlingen og begyndte således en lang politisk karriere som fortaler for norsk selvstændighed.
- *Hans Birch Dahlerup*, den unge flådeløjtnant, der var så uheldig at komme til Reading som krigsfange tre gange, endte sin karriere som admiral i den østrig-ungarske marine. Han er nok mest kendt i Danmark for at sejle Thorvaldsen hjem fra Italien i fregatten *Rota* i 1838, og han kan ses på Sonnes frise på ydersiden af Thorvaldsens Museum i København, hvor han følger den berømte billedhugger i land.
- *Jørgen Jørgensen*. Af alle krigsfangerne er eventyren, fantasten, kaperkaptajnen og spionen Jørgen Jørgensen utvivlsomt den mest fascinerende. Han har gennem årene

været emne for forskellige bøger, både i Danmark og i England. Intet kort portræt kan virkelig yde denne farverige person fuld retfærdighed. Da han ankom til Reading i oktober 1810 i en alder af 28, havde han allerede sejlet jorden rundt, været en af de først europæiske bosættere i Tasmanien og været kaptajn på det overvundne kaperskib *Admiral Juul* i 1808. Han havde også overtaget magten i et land! Island, som han erklærede for en republik uafhængig af Danmark tidligt i juli 1809. Han nåede at regere i to måneder, før englænderne ”afsatte” ham. Han var kendt i Danmark som ”Hundredagskongen” eller blot ”Kong Jørgensen”. Han var en hektisk forfatter og maler, der altid formåede at charmere sig vej ind hos samfundets øvre lag og ufravigeligt franarre dem penge! Han var meget upopulær blandt de andre danske krigsfanger, der anså ham for at være en landsforræder. Han endte sine dage tilbage i Tasmanien, hvortil han var blevet deporteret som gemen straffefange.

Fantast, eventyrer, kaperkaptajn, spion og selvudnævnt konge af Island – Jørgen Jørgensen var på alle måder en omstridt person. Men ligesom von Scholten, Dahlerup og Motzfeldt var han også på parole i Reading. Gengivet efter Claus Ib Olsen: ”Vi, Jørgen Jørgensen.”

Hvor boede de, og hvordan levede de?

Ifølge Dahlerup skulle alle fangerne ved ankomst til Reading melde sig hos en befuldmægtiget, en lokalt udpeget embedsmand for *The Transport Board*, en myndighed under Admiralitetet som var ansvarlig for behandlingen af krigsfanger. Her blev deres navne og oplysninger indskrevet i *The General Entry Record Book*, som nu opbevares i National Archives i Kew, London. Den befuldmægtigede i Reading var en vis Mr. Herbert Lewis, som i 1820 skulle blive Readings borgmester. Han boede sammen med sin søster lige ud til markedspladsen, hvor han drev en butik, der handlede med glasvarer. Dahlerup beskrev ham som ”en lille mager Mand” på omkring 50 år, som havde ”et stille og frygtsom Væsen” og som var ”skikkelig og godmodig.” Det var uden for Mr. Lewis butik på markedspladsen, at fangerne skulle mønstre mindst to gange om ugen, selvom militære officerer snart blev fritaget for dette og i stedet blot skulle møde op i Mr. Lewis butik hver mandag for at få udleveret deres ugepenge. Det næste, fangerne skulle, var at finde et logi, hvilket Mr. Lewis hjalp til med, og – hvis de ikke havde nogen penge – at finde et arbejde, for at kunne understøtte sig selv. Dahlerup skriver: ”De fattige Capitainer, især dem fra Jagter og Kystfarere, greb ligesom de fattige Styrmand til forskellige Midler for at skaffe sig lidt Fortieneste; forstode de et Haandværk, som Skrædderi eller Skomageri f. Eks., arbejdede de for deres Landsmænd eller søgte Arbejde for Byens Mestere, Andre toge fat som Dagleiere paa Landeveie og i Marken” og ”næsten Alle levede, af Frygt for den uvisse Fremtid, meget sparsomt og knapt.”

Opblødningen af parolepas-betingelserne

Som tiden gik, og fangerne og byboerne lærte hinanden at kende, begyndte der tydeligvis at opstå en voksende respekt mellem parterne, og som et resultat af dette skete der noget bemærkelsesværdigt: De strenge betingelser, der blev stillet i parolepassene, blev efterhånden enten set igennem fingre med eller helt ignoreret. Det er muligt, at det var Mr. Lewis, som startede denne opblødning. Dahlerup skriver, at af ham ”generedes vi iøvrigt ligesaa lidt som af de strenge Grændser, vor Parol paalagde os med

Pageant House ud til *the Forbury* i Reading i henholdsvis et foto, fra kort før huset blev revet ned i 1962, og en samtidig akvarel af skibsdrenge Christian Laur August. I huset, som lejes af den fremtrædende familie Simeon, boede en overgang flere officerer inklusiv både Dahlerup og Motzfeldt, samt ovennævnte Christian og hans far, fanøskipperen Hans August. Christian fik tjansen med at holde hus og være køkkendreng. *Reading Library* og *Orlogsmuseet – Statens Forsvarshistoriske Museum*.

Hensyn til Spadseren og Hiemmeværen efter Solens Nedgang”. Snart spredte denne afslappede holdning sig også blandt beboerne i Reading. Dahlerup skriver: ”Det viste sig snart, at vi Intet havde at befrygte af Egnens Indvaanere og Bønderne i Omegnen; det faldt Ingen ind at ville fortiene en Guinea (*1 Guinea = £1 og 1 Shilling, eller 21 Shillings = en ikke ubetydelig sum. Red.*) ved at opbringe en Krigsfange, og vi tog snart Mod til os at spadsere om allevegne.” Peter Motzfeldt bekræfter dette: ”Vi var ialt over 300 og aldrig hørte jeg, at nogen af os mødte andet end forekommenhed. Af beviser, som folket gav på sin tankemåde, vil jeg anføre: Vore parolepasse indeholdt, at vi skulle være i kvarter, når sol gik ned; men der var aldrig nogen, som brød sig om at se denne bestemmelse overholdt, og vi var ude, så længe vi vil. Engang da her var bleven en ny major, ville denne gøre sig vigtig og udgav gentagende gange plakater med opfordring til folket at tage os op om aftenen, ja han udlovede endog en guinea for hver, som blev opbragt, men han var ikke i stand til at få nogen til at gøre det, og vi gik ud som før.”

Fri til at leve som almindelige borgere

Denne frigørelse for de strenge og begrænsende parolepas-betingelser havde en betydelig indflydelse på krigsfangerens liv – de var nu i stand til at leve ligesom alle andre byboere. Den eneste restriktion var nu, at det ikke var tilladt at flygte. De kunne nu gå ud om aftenen/natten og forlade byen på udflugter, hvilket turen til høstfesten beskrevet i artiklens indledning er et glimrende eksempel på. Dahlerup skrev om denne tur, at de tog af sted tidligt om morgenen ”til Trods for det strenge Forbud I vore Parolpasser, i det sikre Haab, at Bondealmuen i England var for godmodig og dannet til, at Nogen skulde lade sig friste til at opbringe os for at fortiene den Guinea, der lovedes i Opbringningspenge.” For at få sin daglige motion kunne Dahlerup og hans officersvenner gå lange ture i det omkringliggende landskab. Han skriver: ”over Marker og Enge, langs de deilige Flodbredder og undertiden ud til længer bortliggende Bøndebyer. Og Reading var rig paa deilige Spadseregange.” Ofte var målet for gåturene et af de fire store landsteder, som lå et kort stykke vej uden for Reading. Om aftenen kunne Dahlerup - ligesom de andre fanger - gå på kro og ryge en pipe tobak, læse aviser og tale med de lokale håndværkere, som han beskrev som meget respektable personer.

Current Number.	Prizes' Names.	Whether Man of War, Privateer, or Merchant-Vessel.	When taken.	Prisoners' Names.	Quality.	Age.	Stature.		Hair.	Eyes.	Complexion.	Person.	Marks or Wounds.	Time when received on Parole.	From whom or whence.	Ex. Dis. or Rus.	Time when.	Whether, and by what Order if Discharged.
							Feet.	Inches.										
301	Thomas	Blair	23 Dec 1807	J. F. von Scholten	Leutnant	44	5	5 1/2	Light Blue	Blue	Fair	Medium	None	1800	Master	Hammer		
302	do	do	do	Narons	Servant	21			Black	Black								
303	Peter von Scholten	Privateer	1000	Johan P. C. Kruger	2 nd Lieut	20	5	7 1/4	Light Brown	Blue	Fair	Medium	None	1800	Master	Hammer		
304	do	do	do	Hans B. Dahlerup	3 rd Lieut	19	5	10	do	do	do	Light	Medium	None	do	do	do	do
305	do	do	do	Peter J. Lutter	4 th Lieut	19	5	6 1/2	do	do	do	Medium	None	do	do	do	do	do

Integration i lokalsamfundet

Mange eksempler på, hvordan krigsfangerne blev integreret i lokalsamfundet, er kommet for dagen, hovedsageligt gennem Dahlerups memoirer, og er for talrige til alle at blive nævnt her. Vi ved for eksempel, at nogle af skibskaptajnerne var medstiftere af en frimurerloge i Reading, at en lokal doktor behandlede krigsfangerne gratis, og at Dahlerup sammen med nogle venner overværede det største hestevæddeløb i England, *The Derby* ved Epsom i det sydvestlige London. Under sin anden periode som krigsfange på parole i Reading, fra september 1810 til juli 1811, organiserede Dahlerup en motionsklub for fangerne, og det blev et normalt syn hver morgen at se en gruppe danskere i skjorteærmer spille langbold på *The Forbury* (et åbent, grønt areal i Reading), meget til underholdning for de lokale som stoppede op og kiggede på. Vi ved også, at de danske fanger deltog i det store årlige marked i Reading, hvor de helt igennem morede sig ved de forskellige attraktioner og med en blanding af forundring og forargelse overværede den straf, der blev tildelt småkriminelle i *The Pillory*, en hævet, roterende platform hvorpå den kriminelle blev sat i gabestok, alt imens de lokale under hujen og skrigen kastede rådden frugt og grønt, dyreindvolde fra slagterbutikken og skrald fra rendestenen i hovedet på forbryderen.

Der er dog også mere charmerende eksempler på integrationen. Blandt disse er den af Dahlerup beskrevne ugentlige dansant, som en af de unge flådeofficerer ved navn Fugl organiserede, da vinternætterne faldt på i 1808. Fugl, som var blevet forlovet med en vaskekones datter, som Dahlerup beskrev som "en overmaade sædelig og kiøn ung Pige", organiserede dansanten med sin forlovede og hendes 17-18-årige veninder, som Dahlerup også beskrev som "unge, smukke og virkeligheden saa sædelige og velopdragne som nogen unge Pige af den høiere Middelstand hjemme hos os." "Balsalen" var kælderens i hjemmet hos en af pigerne, og Fugl arrangerede det sådan, at der kom et dusin eller flere unge danskere, officerer, kadetter, skibskaptajner og styrmænd hver uge. Musikken blev leveret af en eller to violinister, og nogen gange spillede nogle af fangerne også op, enten for fornøjelsens skyld eller for et glas punch. Denne punch var altid ret svag (alkoholmæssigt) og lavet af en af pigernes mødre, som også deltog som anstandsdame. Dansanterne sluttede aldrig senere end klokken elleve om aftenen. Dahlerup skriver, at: "vi glædede os alle som uskyldige Børn paa disse Baller," og at: "alt gik saa net og anstændigt til som paa det bedste fornemme Bal, jeg nogensinde har været til." Yderligere fik danskerne den ros fra pigernes mødre, at: "vi Danske

Kopi af siderne i *The General Entry Record Book*. Man ser som nr. 301; Peter von Scholten, og nr. 304 Hans Birch Dahlerup. Læg også mærke til at von Scholtens sorte slavedreng og tjener blot har fået beskrivelsen "Black Boy" – det bevidner datidens menneskesyn. *National Archives at Kew*.

Mindetavle for fangen Laurentius Braag, der døde i Reading. Tavlen blev opsat på St. Marys kirke af hans medfanger. Foto af Dorte Bodenhoff.

vare grumme nette og artige Mennesker.” Fugl giftede sig senere med sin forlovede, og det blev ikke det eneste tværnationale ægteskab, der kom ud af fangeopholdet i Reading. Vi kender også til to andre ægteskaber: skibskaptajnen Joseph Jessen der giftede sig med sin udlejers datter Elizabeth, og søhelten Hans Carl Bodenhoff, der var taget til fange efter et heroisk forsvar ud for Tromsø og blevet hårdt såret i kampen, giftede sig med en smuk arkitekt-datter, Sarah Serena Cooper.

Mangel på penge og offentlig understøttelse

I efteråret 1808 begyndte manglen på penge at være et stort problem for krigsfangerne. Ugepengene, som fangerne skulle leve af, og som var skaffet til veje ved offentlig indsamling blandt folkene i Reading, strakte ikke. Dahlerup skriver udførligt om manglen på penge, hele to gange måtte han flytte til et billigere logi. Problemet blev forværret af det faktum, at en appel om midler til den danske generalkonsul i London, Wolff, var blevet afvist, og kontakt mellem Danmark og England var blevet afbrudt af den danske regering. Dahlerup skrev: ”vi vare hele Tiden uden Efterretninger hiemme fra og kunde ingen Breve sende til Slægtninge og Venner.” Det var også på denne tid, at en af fangerne døde. En ung købmand fra St. Croix ved navn Laurentius Braag døde d. 3. september. I sympati for danskernes situation indrykkede Mr. Lewis fem dage senere en appel i *The Reading Mercury*. Han skrev på datidens meget korrekte sprog:

”De danske krigsfanger på parole i Reading tilkendegiver deres taknemmelige erkendtlighed til de Damer og Herrer, som så venligt har bidraget til de indsamlede midler, såvel som til indbyggerne i almindelighed, for den gæstfrihed man

har vist dem; de gøre dog ydmygt opmærksom på at denne fond, hvoraf de hidtil har modtaget 2s. 6d. (2 Shilling og 6 Pence) hver om ugen nu er udtømt; og siden deres venner i hjemlandet er forbudt, under dødsstraf, at have nogen form for kommunikation med dem, er de i den nuværende uheldige situation nødsaget til atter at appellere til den blandt den Britiske Offentlighed så kendte velgørenhed. En yderligere subscription til afhjælpelse af deres nød er allerede iværksat af nogle Købmænd og Gentlemen i London, som de ydmygt nærer håb om også må blive udvidet til denne by med omegn, især eftersom vinter-sæsonen nærmer sig, og da vil deres nød være alt mere øget. Subscriptioner vil taknemmeligt blive modtaget ved begge Bank Husene, i denne eller tilliggende byer, og af Mr. H. Lewis, befuldmægtiget, til Krigsfangerne og navnene på donorer af subscriptioner vil blive trykt her i fremtidige aviser med mindre andet ønskes.”

Tre uger senere, d. 3. oktober 1808, blev en liste på 44 navne publiceret, og et beløb på hele 118 £ og 7 Shilling var blevet indsamlet fra hele Berkshire, de tilliggende grevskaber og London. Mange af de, der bidrog, var kendte navne i Readings sociale liv: Blandt, Simeon, Vansittart og Valpy samt ”En Frue (en ven af de nødlidende)” og selvfølgelig Mr. Lewis selv, som bidrog med 2 Guineas. To uger senere – d. 17. oktober – tryktes yderligere en liste over donorer, denne gang havde 14 bidragydere indsamlet 26 £ og 5 Shilling. Den største enkelt donation kom fra Woodley Kavaleri militsen, som ved afslutningsmiddagen for deres årlige inspektion havde doneret 10 Guineas fra deres bødekasse. Den følgende måned – d. 14. november – fik yderligere 12 bidragydere deres navn i avisen. Blandt disse var ejeren af et af de store landsteder uden for Reading, Mr. J. E. Liebenrood, samt nogle af de håndværkere – medlemmer af den lokale Odd Fellow Loge - som fangerne socialiserede med. Denne gang var der blevet indsamlet 23 £ og 18 Shilling. Og endelig publiceredes i *The Reading Mercury* d. 23. januar 1809 en liste med 6 bidragydere, hvor to var meget store enkelt donationer på 10 Guineas hver, fra henholdsvis Reading Volontørregiment og Mr. Edward Simeon. Den fulde sum lød denne gang på 28 £ og 7 Shilling. Af dette fremgår det tydeligt, hvor stor en støtte og opbakning fra offentligheden i Reading fangerne havde, hvilket hjalp dem gennem den kolde vinter. Der er derfor pudsigt, at Dahlerup ikke nævner dette i sine memoirer.

Flere fanger på flugt i 1809

I hele perioden 1808-1809 var der en lille men konstant strøm af fanger, som blev frigivet eller udvekslet og fik lov at tage hjem. Der var dog også en del, som tog chancen og flygtede. Givet den afslappede holdning til betingelserne i deres parolepas var det heller ikke svært at forlade byen. Kun en håndfuld – 9 i alt – besluttede at stikke af i 1808. Dette fremgår af *The General Entry Record Book*. Hen over forår og sommer 1809 var der en lind strøm

Restaurering af Laurentius Braags mindetavle. Efter 200 år i vind og vejr var indskriften næsten ulæselig; derfor indsamlede borgerne i Reading de 1300 £, en restaurering kostede. Endnu en gang donerede Reading-borgerne penge til de danske krigsfanger, just som i 1808-09. Foto af John Nixon.

De tre gange, Dahlerup måtte gå i fangenskab, var – til trods for at han fik det bedste ud af sine ophold i Reading – næppe blandt hans stjernestunder. Langt mere hæder var der, da han hentede billedhuggeren Thorvaldsen hjem fra Italien på fregatten *Rota* og hjalp ham i land under folkelig jubel. Frise på ydervæggen af Thorvaldsens Museum. Foto af Steffen Harpsøe.

af flugtfanger, men i sensommeren og efteråret forvandlede den linde strøm til en veritabel udvandring af flygtende fanger. Hvorfor eller hvordan dette skete vides ikke. En teori – som synes plausibel – er, at flugten blev organiseret af pengeafpressende smuglere, som tog ikke uanseelige summer for at smugle fangerne ud af landet; penge som fangerne selvfølgelig skulle skaffe først. I Carl Roos bog fortælles blandt andet historien om en fransk krigsfange, maleren L. A. Garneray, som flygtede med en smuglerbåd, og det ville være logisk, at smuglere, som i hemmelighed landede på kysterne med værdifuld kontrabande, ville ønske at fylde båden med en ligeledes værdifuld last på returrejsen.

Hvad end årsagen var, så flygtede fangerne i august-oktober 1809 i grupper på op til 7 ad gangen. Dette antyder, at flugten var organiseret. Med så mange undvegne fanger (51 på 3 måneder) var det næppe nogen overraskelse, at de tilbageværende fanger blev givet deres frihed i en generel amnesti i anledning af 50-års jubilæet for Kong Georg 3.s tronbestigelse onsdag d. 25. oktober 1809. Sandsynligvis var den høje flugtrate ikke den eneste årsag til frigivelsen, men den kom i alle fald belejligt!

Kong Georgs 50-års jubilæum og frihed

Selvom fanger stadig flygtede indtil to dage før amnestien, blev alle de tilbageværende fanger – nogle af dem havde boet i Reading i to år, andre i få dage – givet deres frihed under megen pragt og højtidelighed. Deres frigivelse faldt sammen med store fejrin-

ger, fester, parader og løsladelsen af skyldnere fra gældsfængsel, hvilket skete i alle byer over hele landet. Festlighederne begyndte i Reading allerede klokken 6 om morgenen, hvor soldater fra det Kongelige Berkshire Regiment af den lokale militærs stillede op på markedspladsen uden for Mr. Lewis' butik og affyrede tre salutter. Dette blev akkompagneret af ringning med kirkeklokker fra flagbeklædte klokketårne og bifald fra byboerne. Klokken 9 skete der ifølge korrespondenten fra *The Reading Mercury* følgende: "Alle de danske krigsfanger, næsten 200 i antal, var samlet på Markedspladsen hvor de glædelige nyheder om deres frisættelse som konsekvens af denne frydefulde begivenhed blev dem meddelt af Mr. Lewis. ... Glæden der udtryktes i dem ved denne lejlighed kan bedre tænkes end beskrives og blev udtrykt ved de mest ivrige og gentagne udråb." Derefter overrakte danskerne og nordmændene, som et udtryk for deres taknemmelighed over gæstfriheden vist dem af indbyggerne, borgmesteren og byrådet, en model af et linjeskib. Modelskibet var lavet af en af fangerne ved navn Sivert Riiberg og er nu på museet i Reading. Korrespondenten afsluttede med sin egen hyldest: "Vi kan ikke lade denne begivenhed fare uden at tilkendegive Vor approbation af den ordentlige og respektable måde, hvorpå disse uheldige mænd har opført sig under deres residens her i denne by." I samme udgave af *The Reading Mercury* benyttede fangerne sig selv af lejligheden til at takke folkene i Reading - og Mr. Lewis især - for deres venlighed. De skrev: "De danske krigsfanger beder om forlov at udtrykke deres taknemmelighed for den venlige behandling, de altid haver modtaget under deres lange residens i købstaden. De ønsker alt mere at erkende den opmærksomhed de altid har modtaget fra Mr. Lewis, den befuldmægtigede, byrådet og de indbyggere, som så liberalt har underholdt dem på Woolpack, Royal Oak og Wheatsheaf kroer på onsdage." Således endte en bemærkelsesværdig periode, hvor mærkatet "krigsfange" var blevet erstattet af mærkatet "ven". Man kan kun forestille sig, hvordan afskedsfesterne var; en fange berettede, at det var en højstemt og glad aften, hvor de var ude til klokken 4 om morgenen! Som afsluttende gestus forærede byen fangerne en sum på 10 £ fra den subscriptionsfond, der var oprettet til at dække udgifterne ved jubilæumsfestlighederne.

Maleri af markedspladsen i Reading set omtrent fra Mr. Lewis' butik. Det var her, de danske krigsfanger tog opstilling d. 25. oktober 1809 og modtog amnestien i forbindelse med Kong Georgs 50-års tronbestigelses-jubilæum. Reading Town Hall.

Senere fanger

Der gik dog ikke mere end to måneder, før der igen begyndte at ankomme dansk-norske krigsfanger til Reading. Denne gang dog i mindre antal. Fra december 1809 og til slutningen af krigen kom der yderligere 124 fanger. Det blev dog aldrig det samme som før amnestien. Dahlerup skrev om denne periode, at livet gik videre som før, og at manglen på midler ikke var et problem for ham denne gang, eftersom de militære krigsfanger nu modtog en understøttelse fra både den danske regering såvel som den britiske. Han beklagede sig dog over en mangel på "dannede mænd", som han kunne socialisere med blandt fangerne. For som Dahlerup forklarer, så havde "de Fleste eller Alle fandt eller havde fundet Midler til at komme paa fri Fod og vende hjem

Da den nyrestaurerede mindetavle for Laurentius Braag blev genindviet, holdt man i Reading en indvielsesceremoni den 29. oktober 2009. Datoen var bevidst lagt så tæt som muligt på 200 året for amnestien. Blandt deltagerne var den engelske dronnings repræsentant i Berkshire, borgmesteren i Reading, den danske forsvarsattaché i London, Kaptajn Niels Erik Sørensen, repræsentanter for Fanø Museum samt to efterkommere af krigsfangerne, Dorte Bodenhoff og Birgith Braag Winther. Fotos af Neil Palmer.

til Fædrelandet.” Det var også i denne periode, at fantasien og eventyreren Jørgen Jørgensen, som Dahlerup både afskyede og fandt fascinerende, boede i Reading. I stedet gav Dahlerup sig til at studere, og da han nu talte flydende engelsk, skrev han appeller på vegne af de danske fanger på fængselskibene. Dahlerup endte vel nærmest som anglofil og konkluderede at: ”det engelske folk... i Grundtrækkene have saa meget tilfældes med det danske folk, at jeg vilde sige, at det staaer os nærmere i Charakter end vore to nærmeste Stamme- og Sprogvandte, Nordmanden og Svensken.” Mod slutningen af krigen, under Dahlerups tredje ophold, der begyndte i november 1813, beklagede han sig igen over, at de andre fanger var ”næsten Alle af den lavere Classe, Skippere og Styrmand.” Byen var nu også fuld af hollændere og franskmænd. Han havde dog to danske søofficersvenner, hvoraf den ene var H. C. Bodenhoff, der var blevet såret af et sabelhug i hovedet i træfningen ved Tromsø og stadig havde brug for lægehjælp. Da freden endelig kom med traktaten i Kiel i januar 1814, blev Dahlerup som den ældste danske officer i England sendt til London af *The Transport Board* for at hjælpe med hjemsendelsen af de resterende danske krigsfanger.

Nogen blev dog efterladt på engelsk grund. I *The General Entry Record Book* er bogført at der blandt de danske fanger var 7 dødsfald, heraf ét selvmord. Alle blev begravet ved en af de tre hovedkirker i Reading. Kun én har efterladt sig et varigt minde – den tidligere omtalte 25-årige købmand Laurentius Braag fra St. Croix. Laurentius må have været meget vellidt blandt sine medfanger, for de opsatte en mindetavle over ham uden på St. Marys kirke i det centrale Reading.

Efterskrift

Under al den tid, fjendtlighederne mellem Danmark-Norge og England stod på, havde de danske krigsfanger en utrættelig ven og forkæmper i den danske præst i London, Pastor Ulrik Frederik Rossing. Hans datter Hedvig beskrev forskellen i attituden over for krigsfangerne mellem den britiske stat på den ene side og befolkningen på den anden side således: ”kun regerings tjenere fra den højeste til den ringeste var ubarmhjertige; den Engelsk befolkning I det hele taget viste afsky for Englands overfald på Danmark og ville gerne hjælpe krigsfangerne.” Historien om ”The Gentlemen Danes” må siges at bekræfte den sidste halvdel af denne påstand, den første halvdel synes delvist demonteret af Mr. Lewis, den befuldmægtigede for *The Transport Board* – men han var jo også kun civilist med en almindelig beskæftigelse ved siden af.

Artiklen er oversat fra engelsk af redaktør Steffen Harpsøe.

John Nixon fra Reading er amatørhistoriker og underviser i dansk ved British Defence Language School i Beaconsfield.

Forskning i området pågår til stadighed og udmunder muligvis i en bog om emnet; John Nixon vil gerne i kontakt med personer, der ligger inde med informationer om emnet, især af slægten Dahlerup.